

переходу від дитинства до підлітковості; соціальні відмінності, що пов'язані із зіткненням контролюючої ролі дорослих з потребами підлітків у автономії [5: 198].

Тому, взаєморозуміння підлітків з батьками, повинно базуватись на демократичному підході до виховання. Батьки зобов'язані мотивувати свої вимоги та обговорювати їх; батьківську владу використовувати лише у разі необхідності; ставитися з повагою до незалежності дитини та її поглядів; брати до уваги думку дитини; бути для неї прикладом; удосконалювати власні духовно-моральні якості. Необхідно пам'ятати, що основи характеру, життєві установки, моральні вимоги, громадянські якості закладаються в сім'ї. Саме на цих підвалинах відбувається подальший процес виховання в суспільних інституціях, особлива роль якого відводиться школі. Треба акцентувати на тому, що громадянська спрямованість виховного процесу повинна орієнтуватися на тісну взаємодію батьків, учителів та вихованців. У процесі входження підлітка-школяра в систему соціальних зв'язків відбуваються зміни у взаємостосунках з педагогами. Критичні зауваження, владні інтонації і категоричні вказівки з боку вчителя спонукають підлітка до відкритого чи прихованого протесту. Адже йому потрібен не просто мораліст, як підкреслює І. Бех, а учитель-товариш, який спроможний допомогти розібратись у складних життєвих ситуаціях [1: 128].

Аналіз проблеми з формування життєвих компетентностей підлітків, свідчить про необхідність подальшого дослідження таких аспектів, як взаємодія чинників впливу та інтегрований підхід до формування життєвих компетентностей.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бех І. Виховання особистості: У 2 кн. – К., 2003. – Кн.1.
2. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / Під заг. ред. О.В.Овчарук. – К.: "К.І.С.", 2004. – 112 с.
3. Макарова Л.І., Гах Й.М. Основи психології та педагогіки: Навч. посібн. – К., 2005.
4. Овчарук О. Компетентності як ключ оновлення змісту освіти // Стратегії реформування освіти в Україні: Рекомендації з освітньої політики. – К., 2003. – С. 13-42.
5. Скрипченко О.В., Волинська Л.В., Огороднійчук З.В. та ін. Вікова та педагогічна психологія: Навч. посібн. – К., 2001.
6. Хуторской А. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования // Народное образование. – 2003. – №2. – С. 58-64.

УДК 372.461

І.А. Нагрибельна

ШЛЯХИ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ У ДОШКІЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ (АСПЕКТ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПІВ НАСТУПНОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВНОСТІ МІЖ ДОШКІЛЬНОЮ ТА ПОЧАТКОВОЮ ЛАНКАМИ ОСВІТИ)

У статті репрезентовано матеріал, що присвячено аналізу методики розвитку зв'язного мовлення молодших школярів та вихованців дитячих дошкільних закладів у контексті реалізації завдань принципів наступності та перспективності між дошкільною та початковою ланками освіти.

The article represents the material which is devoted to the analysis of development's methods in connected speech of junior pupils and children of pre-school in context of realization of the principles' tasks of sequence and perspective between pre-school and primary education.

Постановка проблеми даної статті полягає в тому, що однією зі змістових ліній сучасної програми з української мови для початкової школи є мовленнєва змістова лінія. Реалізація завдань цієї лінії програми полягає в роботі над розвитком мовлення учнів

школярів, цілеспрямованому формуванню й удосконаленню вмінь та навичок із аудіювання, читання, говоріння та письма. Проте успішний розвиток усіх видів мовленнєвої діяльності молодших школярів можливий за умови реалізації принципів наступності і перспективності між усіма ланками освіти, починаючи з дошкільної.

Актуальність даного матеріалу зумовлена потребою аналізу розвитку мовлення молодших школярів у контексті реалізації принципів наступності та перспективності між дошкільною та початковою ланками освіти. Актуальність зазначеної проблеми зумовлюється також пріоритетними напрямками Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті та “Діти України”, Законів України “Про освіту”, “Про дошкільну освіту”.

Формування правильного мовлення дітей дошкільного віку та молодшого шкільного віку завжди привертало увагу як теоретиків, так і практиків.

Аналіз останніх досліджень та публікацій свідчить про те, що цю проблему аналізували та розробляли в своїх наукових працях О.Ісеніна (2003 р.) [3], А.Богуш (2007 р.) [2], Н.Гавриш (2007 р.) [1], П.Білоусенко (2008 р.) [1], К.Кругій (2008 р.) [4], та ін. А розробка окремих методичних понять із розвитку мовлення учнів розпочалася у XIX ст. та знайшла свій відбиток у працях таких учених, як А.Алферов, Ф.Буслаєв. Подальшого розвитку ці питання набули в роботах Д.Кравчука, М.Пльонкіна.

Незважаючи на те, що погляди вчених на проблему розвитку мовлення дошкільників та молодших школярів не завжди однозначні – а це цілком природне явище в науковому світі – спільною думкою більшості теоретиків та практиків є те, що своєчасне і якісне засвоєння граматичної будови рідної мови – це важлива передумова мовленнєвого розвитку дитини. З огляду на те, що мова є предметом вивчення з самого початку навчання в школі, то в дошкільному віці необхідно формувати в дітей цілком усвідомлене ставлення до мовлення (усного), як до мовної дійсності.

Аналіз процесу навчання рідної мови в дитячих навчальних закладах часто свідчить про те, що відбувається певне дублювання матеріалу з програмовим матеріалом 1 класу. Таке явище не тільки не забезпечує реалізацію принципів наступності та перспективності між двома ланками, а й може порушити природній процес оволодіння усним мовленням. Лінгводидакти вважають, що перенесення частини змісту шкільного навчання грамоти до практичного засвоєння граматики у ДНЗ повинно бути більш критичним [4: 11-40].

Мета даної статті полягає у висвітленні тих завдань, реалізація яких дозволить забезпечити безперервність засобів, форм роботи та методів щодо розвитку мовлення вихованців ДНЗ та учнів початкової ланки освіти. А це вимагає вирішення наступного: успішна реалізація принципів наступності та перспективності в аспекті розвитку мовлення дошкільників та молодших школярів можлива за умов вдосконалення навчання мови у дитячому дошкільному закладі; чіткого формулювання зв'язків між мовною підготовкою дошкільників та учнів початкової ланки освіти; розвантаження від зайвого мовного матеріалу дітей в ДНЗ з урахуванням їх вікових особливостей.

У контексті сказаного особливої уваги набуває робота спеціалістів ДНЗ в контексті розвитку зв'язного мовлення дітей, методика щодо практичного втілення принципів наступності та перспективності. Проілюструємо сказане на прикладі проведення тематичних занять з розвитку мовлення дошкільників, елементи яких можуть бути використані і в 1 класі [2: 309-312].

Розглянемо приклади таких занять у різних вікових групах.

Молодша група. Звукова культура мовлення у складі комплексного заняття.

З а в д а н н я:

1. Зв'язне мовлення. Навчити описувати іграшки, складати розповіді з 3-4 речень.
2. Граматика. Закріпити вживання прийменника *між*, порівняльних ступенів прикметників (більша, менша, вища, нижча).
3. Звукова культура. Вправляти у вимові звуків х, з, ц, промовляючи чистомовки; розвивати зосередженість, уважність.

М а т е р і а л: дві пірамідки (висока і низька), два коники (великий і маленький), дві машини (велика і маленька), зайчик, лисичка.

Х і д з а н я т т я: 1. На столі стоять іграшки. У гості до дітей прийшов зайчик. Діти називають іграшки, потім по черзі описують їх за зразком вихователя: “Це пірамідка. Вона висока, дерев’яна. На пірамідці багато різнокольорових кілець: сині, червоні, жовті”.

2. З’являється лисичка. Зайчик заметушився. Вихователь: “Зайчик злякався лисички, хоче сховатися від неї між іграшками. Стриб, стриб – сховався зайчик. Де сховався зайчик? (Між високою і низькою пірамідками.) А тепер? (Між великою і маленькою машинами).

3. Промовляння чистомовок:

За-за-за – там іде коза.

Зу-зу-зу – ми ведем козу.

Зи-зи-зи – сіно відвези.

Са-са-са – ось летить оса.

Су-су-су – ми побачили косу.

Си-си-си – прилетіли оси.

Це-це-це – кругле яйце.

Ець-ець-ець – сірий заєць.

Середня група. Звукова культура мовлення у складі комплексного заняття.

З а в д а н н я:

1. Зв’язне мовлення. Навчити описувати іграшки та предмети за зразком вихователя.

2. Граматика. Навчити узгоджувати іменники з прикметниками, відмінювати іменники в родовому відмінку однини і множини.

3. Звукова культура. Вправляти у вимові звуків *с, з, ш*, навчити розрізняти їх на слух, розвивати мовленнєвий апарат, фонематичний слух.

М а т е р і а л: набір різних іграшок, прапорці.

Х і д з а н я т т я: 1. На столі іграшки різного кольору і розміру (з різного матеріалу). Вихователь читає загадки про іграшки, пропонує їх відгадати:

Б’ють – не плаче, вгору скаче,

І ніхто йому, одначе,

Не сказав хоч раз “пробач”,

Бо на те і є він... (М’яч)

Я неначе віз,

Тільки без коліс.

По воді я їду –

Не лишаю сліду.

А перевернуся –

Зразу утоплюся. (Човен)

Вихователь наводить зразок опису: “Це пожежна машина. Вона металева, червоного кольору. У неї є кабіна, кузов, колеса, пожежна драбина. Пожежна машина швидко їде, вона везе пожежників гасити пожежу”. Діти за зразком описують іграшки.

2. Дидактична гра “*Чого не вистачає?*” Вихователь пропонує дітям добре розглянути іграшки, запам’ятати, як вони стоять; заплющити очі, потім відкрити їх і сказати, чого не вистачає. (Не вистачає двох ляльок, одного ведмедика, двох прапорців та ін.).

3. Вихователь пропонує пригадати, де живе веселий Язичок, які пісні він вміє співати. Розповідає: “Почув Язичок, як водичка ллється з крана: *с-с-с-с-с-с*. Вирішив і собі заспівати. Заспіваймо, діти, разом. (Діти співають.) Пішов Язичок на вулицю, чує, хтось поблизу: *зу-зу-зу*. Хто це? Чия це пісенька? (Діти відтворюють пісеньку комара.) Настала осінь. Опало листя. Діти бігають, а листя під ногами співає пісеньку... Яку пісеньку співає листя? Як воно шелестить? (*Ш-ш-ш-ш...*)” Діти промовляють чистомовки:

Са-са-са – летить оса.

Зу-зу-зу – веду козу.

За-за-за – іде коза.

Су-су-су – відро несу.
Шу-шу-шу – листям шуршу.
Ша-ша-ша – наша Маша.

Старша група. Звукова культура мовлення у складі комплексного заняття.

З а в д а н н я:

1. Зв'язне мовлення. Навчити переказувати оповідання близько до тексту, висловлюючи своє ставлення до героїв твору.

2. Граматика. Вправляти у складанні складнопідрядних речень зі сполучником *для того щоб*.

3. Звукова культура. Розвинути темп мовлення, фонематичний слух, навчити виділяти перший звук у слові, розрізняти звуки с, з, ц.

М а т е р і а л: оповідання М. Коцюбинського “Про двох цапків”; аркуш паперу.

Х і д з а н я т т я: 1. Вихователь читає оповідання і запитує: “Якими словами починається оповідання? Що хотіли зробити цапки? Що їм завадило перейти річку? Що трапалося з цапками? Чому так трапалося? Що можна сказати про поведінку цапків? (Оповідання читається вдруге).

2. Вихователь пропонує дітям скласти різні речення, використовуючи слова *для того щоб*. Він починає: “Кладка потрібна для того... Міст потрібний для того... Робити поступку один одному потрібно для того... Стілець потрібний для того...” та ін.

3. Діти роблять звуковий аналіз слова *цапок*, виділяють перший звук у слові, інтонаційно його промовляють. Потім називають слова, які починаються на звук ц і закінчуються звуком ц.

Дидактична вправа “Який звук я промовив?” Вихователь закриває рот аркушем паперу і промовляє звуки *с, з, ц*. Діти за домовленістю виконують різні дії: на звук *с* – плещуть у долоні, на звук *з* – відганяють комара, на звук *ц* – цмокають язиком.

Скоромовка: “Босий хлопець сіно косить, роса росить босі ноги”. Фронтальні тематичні заняття з виконання звукової культури мовлення проводять один раз на квартал наприкінці місяця (четвертий тиждень) в усіх вікових групах.

На тематичних заняттях обов'язково повторюється матеріал, який був опрацьований з дітьми на комплексних заняттях упродовж кварталу, та вирішуються нові завдання з виховання звукової культури мовлення залежно від програми вікової групи.

На основі вищезазначеного та засобом продемонстрованих занять можна зробити *висновок* про те, що розвиток мовлення дитини відбувається шляхом виховання звукової культури мовлення, а саме: під час розвитку м'язів мовленнєвого апарату; фонематичного слуху та удосконалення дикції дітей; шляхом роботи над інтонацією, темпом та тембром голосу, наголосом тощо.

Матеріал даної статті є лише одним із напрямів порушеної проблеми, оскільки аналізує один з її аспектів – розвиток зв'язного мовлення дитини в контексті реалізації принципів наступності та перспективності. Подальшою розвідкою у даному напрямі може бути удосконалення синтаксичного рівня зв'язного мовлення дітей.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Білоусенко П. Мовознавче дослідження школяра // Вивчаємо українську мову та літературу: Основа, 2008. – №16. – С.2.
2. Богуш А., Гавриш Н. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови: Підручник / За ред. А.М.Богуш. – К.: Вища шк., 2007. – С.309-312.
3. Исенина Е. О некоторых понятиях онтогенеза базовых качеств матери // Практический психолог. Перинатальная психология и психология родительства. №4. – М., 2003. – С.49-63.
4. Крутий К. Навчання дітей української мови: Теорія і практика. – Запоріжжя: ТОВ “ЛПС” ЛТД, 2000. – С. 11-40.